

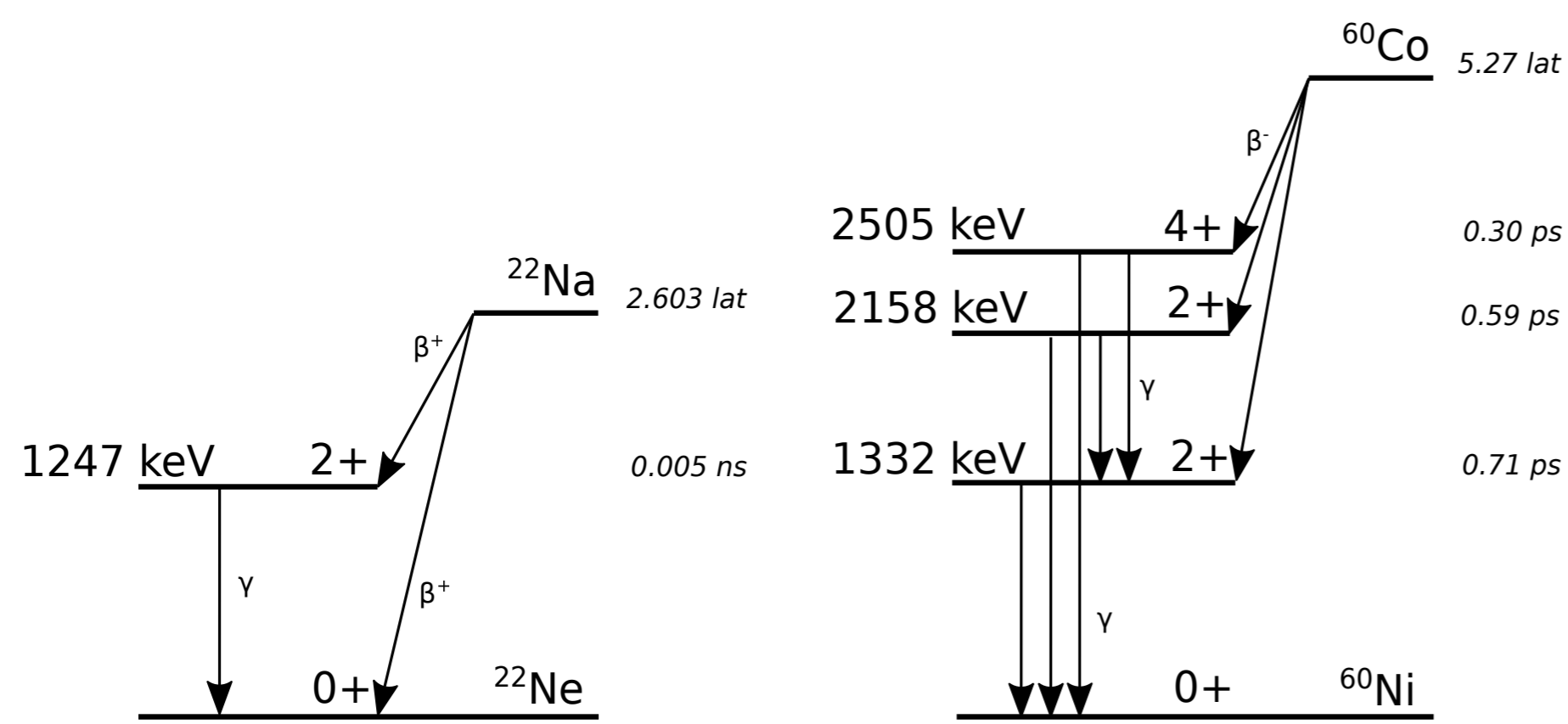
Korelacje kierunkowe promieniowania gamma

Mikołaj Morawiec

opiekun: dr hab. Jacek Zejma

Wydział Fizyki, Astronomii i Informatyki Stosowanej UJ

Próbki ^{22}Na i ^{60}Co emitują skorelowane kierunkowo pary fotonów. Ich źródłem są odpowiednio: anihilacja par pozyton-elektron oraz promieniowanie kaskadowe z atomów ^{60}Ni powstałych z rozpadu β^- atomów ^{60}Co . Wykorzystując dwa liczniki scyntylacyjne, rozmieszczone wokół próbki na różnych kierunkach, dokonano pomiarów pozwalających na dostrzeżenie zjawiska korelacji. Uzyskane wyniki porównano z modelami teoretycznymi z uwzględnieniem rozdzielczości kątowej liczników scyntylacyjnych wykorzystanych do dokonania pomiarów.

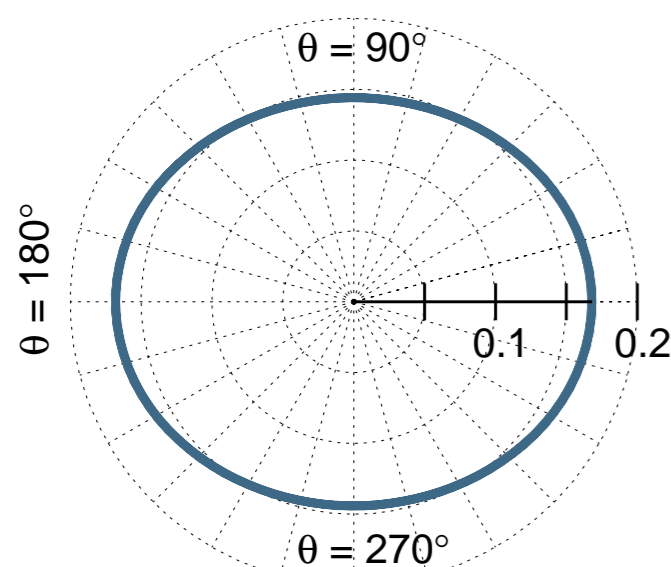

Schemat rozpadu ^{22}Na [3]

Schemat rozpadu ^{60}Co [3]

Opis zjawiska

Atomy izotopu ^{22}Na ulegają rozpadowi β^+ do izotopu ^{22}Ne . 90.3% rozpadów odbywa się do stanu wzbudzonego. Pozyton powstający w rozpadzie β^+ ulega anihilacji z elektronem w materiale próbki promieniotwórczej, w wyniku czego powstają dwa fotony o energii ok 511 keV. Ze względu na zasadę zachowania pędu, fotony opuszczają próbkę w przeciwnych kierunkach, co tłumaczy korelację i wiąże się z następującą funkcją rozkładu kątowego:

Funkcja $W_2(\theta)$

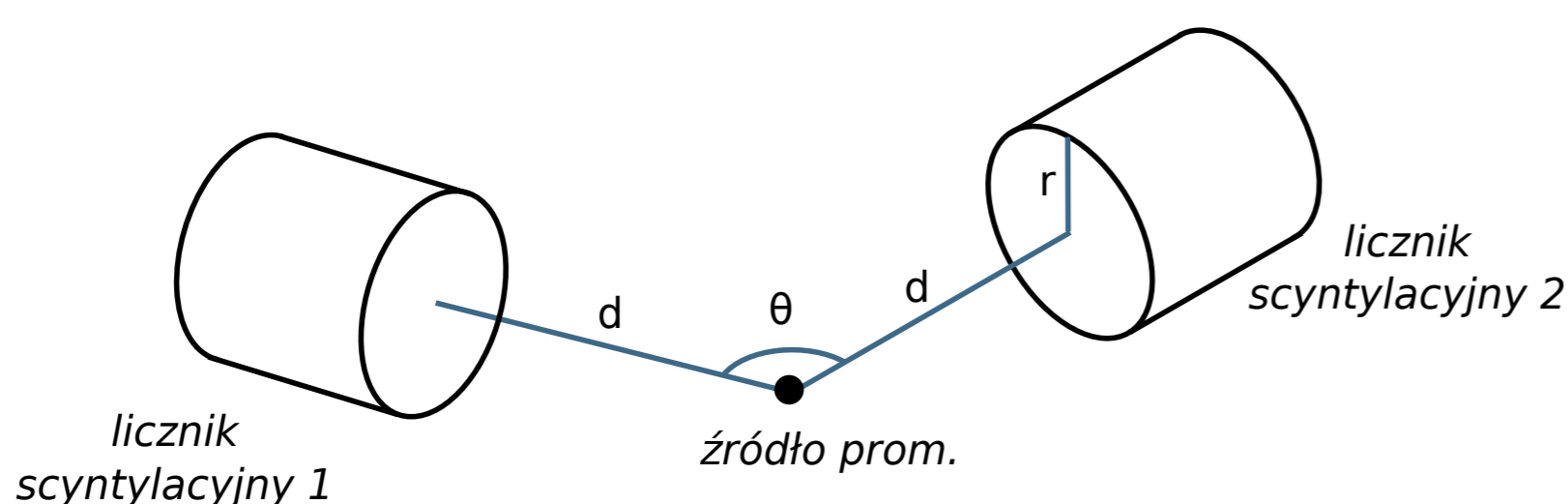
$$W_1(\theta) = \delta(\theta - 180^\circ) \quad (1)$$

W przypadku ^{60}Co , atomy pierwiastka rozpadają się do ^{60}Ni , który emituje kaskadowo dwa fotony (1173 i 1332 keV) skorelowane kierunkowo. Z punktu widzenia zastosowanych układów elektronicznych oba fotony pojawiają się praktycznie jednocześnie. Korelacje dla tego typu emisji są opisane funkcją ([1], za [2]):

$$W_2(\theta) = \frac{24}{53\pi} \left(1 + \frac{\cos^2 \theta}{8} + \frac{\cos^4 \theta}{24} \right) \quad (2)$$

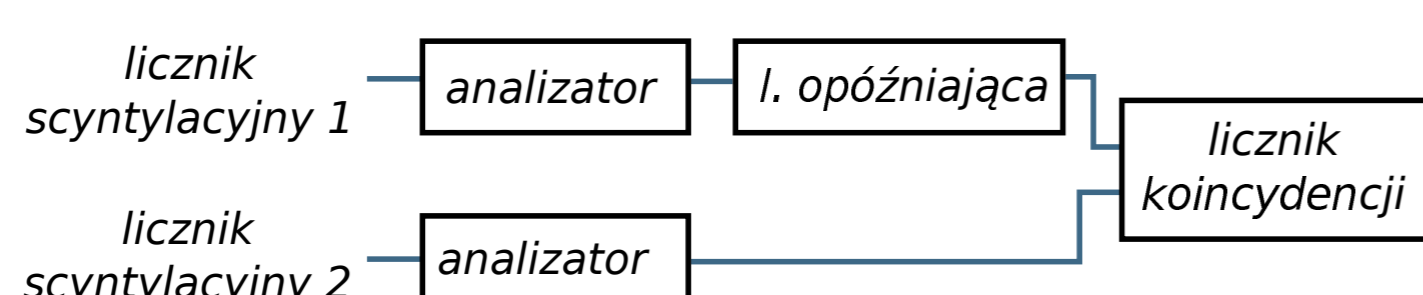
Układ doświadczalny

Układ doświadczalny składał się z dwóch liczników scyntylacyjnych umieszczonych na stole w odległości d (kilka centymetrów) od źródła promieniotwórczego (próbki ^{22}Na lub ^{60}Co).

Geometryczny schemat układu

Układy elektroniczne (analizatory jednokanałowe) pozwalały na wyizolowanie zliczeń odpowiadających fotonom podlegającym korelacji (na podstawie ich charakterystycznych energii). Jeden z kanałów był synchronizowany względem drugiego, po czym oba trafiały do układu koincydencyjnego. Zliczenia koincydencji wykonano dla różnych wartości kąta θ .

Elektroniczny schemat układu

Analiza wyników

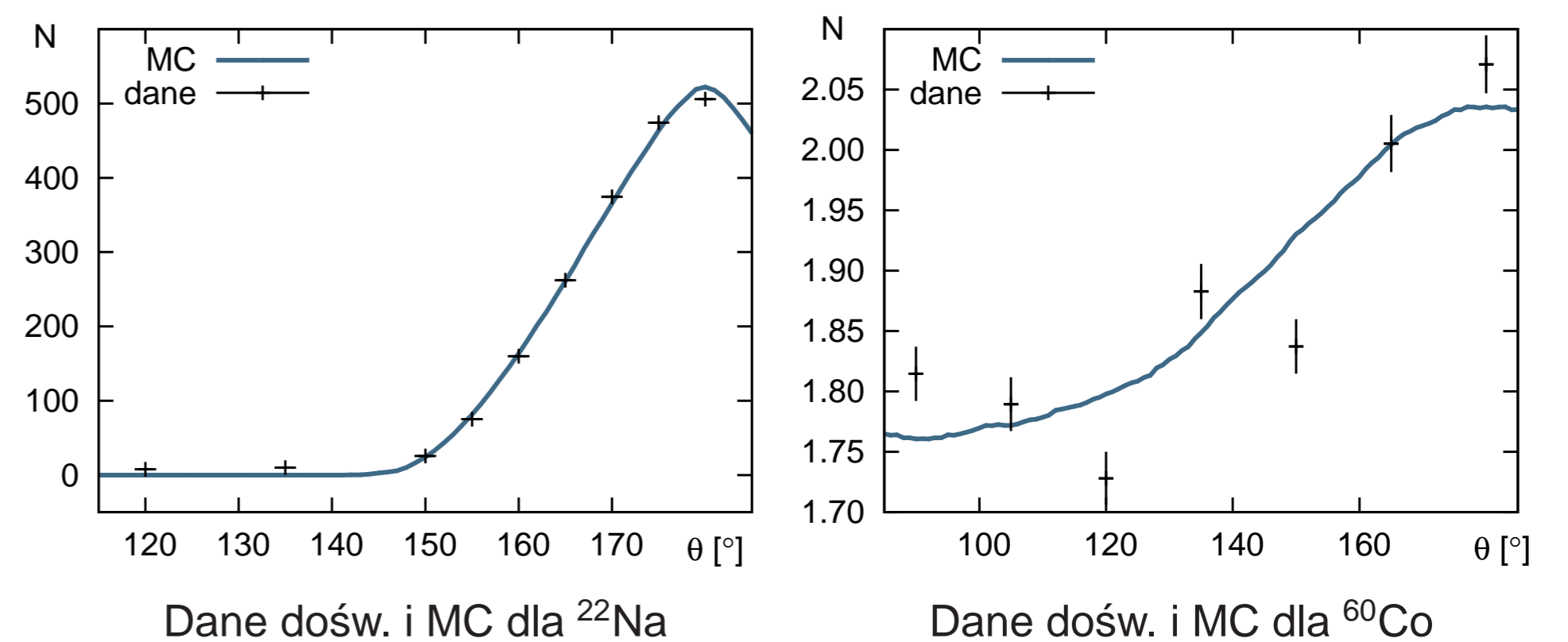
Rzeczywiste wyniki różnią się od czysto teoretycznej gęstości prawdopodobieństwa $W(\theta)$ ze względu na rozdzielczość kątową liczników scyntylacyjnych. Wykonano symulacje Monte Carlo doświadczenia dla uwzględnienia tych efektów geometrycznych.

Symulacja Monte Carlo Wykonane symulacje opierały się na rozważeniu A rozpadów na sekundę generujących foton w losowo wybranym kierunku, oraz drugi foton w odpowiednio skorelowanym kierunku, tj. przeciwnym kierunku dla próbki ^{22}Na i obróconym o kąt θ dany rozkładem prawdopodobieństwa $W_2(\theta)$ w przypadku próbki ^{60}Co . Założono sferyczny kształt próbki i jej promień równy s (rozpady zachodzą w losowym miejscu wewnątrz próbki). Dla każdego symulowanego rozpadu program sprawdza czy wektory trafiają równocześnie w symulowane okrągłe tarcze o promieniu r ustawione w odległości $d + d'$ od źródła. d' jest składnikiem korekcyjnym dla uwzględnienia faktu, że nie wszystkie promienie przechodzące przez przód komory licznika scyntylacyjnego są rejestrowane.

Wybór parametrów symulacji Dokonano wyboru parametrów A , s i d' modelu Monte Carlo tzw. metodą *grid-search*, wykorzystując błąd średniokwadratowy jako funkcję kosztu. W tabeli przedstawiono zestawy najlepszych znalezionych parametrów dla obu przypadków, wraz z odpowiednimi wartościami kroku siatki.

ozn.	opis	^{22}Na	^{60}Co
A	aktywność próbki	15 kBq ± 0.5	39 Bq ± 0.5
d'	składnik korekcyjny	0.3 cm ± 0.2	0.15 cm ± 0.5
s	rozmiar próbki	4 mm ± 2	2 mm ± 2

Wyniki Poniższe wykresy przedstawiają zmierzona liczbę koincydencji na sekundę N dla różnych kątów θ , na tle wyników symulacji Monte Carlo wykonanych dla podanych wyżej optymalnych parametrów.

Dane dośw. i MC dla ^{22}Na

Dane dośw. i MC dla ^{60}Co

Wnioski

Nietrudno zauważyć że dopasowanie dla próbki ^{22}Na jest dużo lepsze niż w przypadku próbki ^{60}Co . Należy zaznaczyć, że próbka ^{60}Co była bardziej wymagająca pod względem technicznym, ze względu na niską aktywność, stąd mniejsza liczba punktów pomiarowych i większe niepewności. Ponadto sama korelacja jest dużo mniej wyrazista niż w przypadku promieniowania anihilacyjnego w próbce ^{22}Na . Dla próbki ^{60}Co zjawisko korelacji jest wyraźniej widoczne w asymetrii między kierunkami $\theta = 90^\circ$ i $\theta = 180^\circ$, która wynosi:

$$a_{\text{dat}} = \frac{N_{180^\circ} - N_{90^\circ}}{N_{180^\circ} + N_{90^\circ}} = 0.0659(84) \quad a_{\text{MC}} = 0.0698 \quad (3)$$

odpowiednio dla danych doświadczalnych i symulacji Monte Carlo. Wartość symulowana mieści się w granicach niepewności wartości zmierzonej.

Wykonane symulacje Monte Carlo okazały się w tym przypadku wystarczającym narzędziem analizy danych, ale nie oddają wszystkich subtelności doświadczenia. Wprowadzenie składnika korekcyjnego d' jest dosyć heurystycznym zabiegiem, nie wzięto pod uwagę efektów czasowych (koincydencje przypadkowe).

Literatura

- [1] D. R. Hamilton, „On directional correlation of successive quanta”, Physical Review vol. 58 (1940)
- [2] E. L. Brady, M. Deutch, „Angular Correlation of Successive Gamma Rays”, Physical Review vol. 78 (1950)
- [3] „Table de Radionucléides”, LNHB/CEA-Scalay (2011)